

K životnímu jubileu Františka Zusky

Jana Koštuříková

V letošním roce, v němž známý zlínský tvůrce dekorativních předmětů ze slámy a vynikající dlouholetý souborový zpěvák a tanečník oslavil své pětadesáté narozeniny, získal také vyznamenání celostátního významu a zahájil své výstavní aktivity retrospektivou pořádanou Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Výstava realizovaná u příležitosti autorova půlkulatého jubilea v jistém smyslu završila dlouhodobý výzkum a dokumentaci jeho tvorby ze slámy v rámci projektu ochrany a péče o lidová řemesla zlínského muzea v oblasti dokumentace současných nositelů technologií tradičních výrob.

František Zuska na vánočním programu „Na obloze svítí hvězda“ Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. 19. 12. 2017. Foto Radim Ševčík, fotoarchiv MJVM ve Zlíně.

František Zuska se narodil 14. 9. 1932 v Kobylí na jižní Moravě jako čtvrté ze sedmi dětí malorolnické rodiny. Otec, Alois Zuska, sám manuálně velmi zručný, důsledně vedl také malého Františka i jeho dalších šest sourozenců k samostatnosti a k osvojení si různých řemeslných dovedností. Rodinné zázemí a kulturní prostředí malebné jihomoravské vesničky formovalo tak již od dětství zájmy zvědavého chlapce, které na jedné straně směřovaly k praktikování řady rukodělných činností svázaných s chodem zemědělského hospodářství, na straně druhé k lidové zpěvnosti. Po ukončení povinné školní docházky odchází do Zlína k firmě Baťa, kde se vyučil zedníkem. Ševcovské město a jeho atmosféra ho okouzly natolik, že se zde usadil a našel ve Zlíně svůj druhý domov – kde si po vyučení našel svou životní partnerku, doplnil středoškolské vzdělání, založil rodinu a většinu svého profesního života prožil v projekčním ústavu Centroprojekt Zlín jako projektant a výstupní kontrolor.

Vedle svého zaměstnání se aktivně věnoval svým koníčkům; rozvíjel zájmy, kterým se věnoval již v dětství. Svůj vztah k lidové písni a tanečnímu folkloru svého rodného kraje uplatnil a dále pěstoval nejenom dlouholetým členstvím ve zlínském Slovác-

kém krúžku, pozdější Vonicí, ale i současným působením ve folklorním pěveckém sboru Mužáci ze Zlína, s nímž se zúčastnil řady vystoupení, mimo jiné také v programech MFF Strážnice. Své bohaté zkušenosti a praktické dovednosti získané na jevišti zúročil také jako jeden z vedoucích dětského folklorního souboru Vonička II, kde třicet let vychovával nové naděje naší taneční a pěvecké folklorní scény.

Celoživotní a osudovou zálibou se mu však stala výroba ozdob ze slámy, již se začal věnovat ve svém volném čase jako samouk před více jak čtyřiceti lety. Svou dlouholetou a soustavnou aktivitou v této oblasti se postupně zařadil mezi nejvýraznější a v kraji zcela ojedinělé soudobé nositele tradic rukodělného zpracování slámy a výrobce slaměných dekorativních předmětů. Za dobu své bohaté tvůrčí činnosti si nejen spolehlivě osvojil všechny tradiční postupy zpracování slámy, ale také je až do dnešních dnů účinně a kvalifikovaně prezentuje a předává dalším generacím. Během své třicetileté praxe zrealizoval na pět desítek kurzů a na dvě stě animačních aktivit v různých obcích zlínského regionu, v kulturních a společenských zařízeních, ale také ve školách či dětských domovech. Navíc několik let vedl kurzy pro pacienty a jejich rodičovský doprovod v Dětské léčebně v Lázních Luhačovice i intenzivní výuku a tzv. Večery se slámou pro klienty IZAP – Slunečnice, organizace pro vzdělávání lidí s mentálním postižením ve Zlíně. Za přínos k uchování a rozvíjení tradiční rukodělné výroby a osobitou tvůrčí činnost byl v roce 2012 oceněn titulem *Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje* a žhavou novinkou letošního roku je získání celostátního ocenění *Nositel tradice lidových řemesel*, udělovaného každoročně ministrem kultury České republiky. Zmíněná ocenění jsou vyvrcholením dlouhodobé a usilovné tvůrčí práce i jejím uznáním, na jejímž počátku byla záliba, která se zrodila zcela nečekaně. V roce 1974 se základní pletařské technice naučil

František Zuska na vánočním programu „Na obloze svítí hvězda“ Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 19. 12. 2017. Foto Radim Ševčík, fotoarchiv MJVM ve Zlíně.

na dovolené v Držkové od teprve jedenáctileté dcery jeho přátel. Od nesmělých začátků, kdy tvořil především pro vlastní potřebu, případně rodinu a blízké přátelé, přerostla jeho záliba v cílevědomou osobitou tvorbu. Snaha o realizaci stále náročnějších tvůrčích vizí ho vedla k rozšíření tradičních technik o inovativní postupy a technické pomůcky v podobě jedno- i více účelových forem a nejrůznějších rýsovaných šablon, přispívajících k dosažení úhledného a shodného tvaru i velikosti jednotlivých výrobků. Novátorské pomůcky vlastní konstrukce i výroby mu umožňují vytvářet tvarosloví technicky i prostorově náročné, odpovídající jeho momentálním výtvarným záměrům a současně povyšují jeho díla do kategorie autorské originality a nápaditosti. Svou bravurně zvládnutou pletářskou technikou s precizním vyhotovením i těch nejdrobnějších splétaných prvků, podpořenou nezměrnou pilí a invencí ve zdokonalování technologických postupů, dosáhl mistrovského ztvárnění i pozoruhodného estetického vyznění svých slaměných skvostů. V tomto ohledu Zuskovo mistrovství dnes v podstatě nezná hranic, ze slámy zvládá zhotovit takřka každý tvar, který si jeho tvůrčí ambice vytýčí a specifický charakter slámy dovolí. Ve své tvorbě zpracovává výhradně přírodní materiál – slaměná stébla, která nekombinuje s užitím cizorodých materiálů jiné povahy. Nejčastěji užívá slámu žitnou, k dosažení barevného kontrastu pak slámu pšeničnou či ovesnou.

Výrobky Františka Zusky vycházejí z tradiční technologie splétání jednoduchého pletence s kláskovým zakončením, který byl součástí tradičních zvykoslovných předmětů. Prvotní hruškovitý tvar takového pletence je dán splétáním pěti stébel s kláskovým zakončením, od něhož pak tento základní postup pletení z volné ruky ve své tvorbě dále rozvíjí. Jeho varianty s využitím různého počtu stébel uplatňuje k realizaci vánočních ozdob, v podobě nejrůznějších šišek, zvonečků, košíčků a k výrobě kombinovaných závěsných kompozic, zhotovených slučováním různorodých splétaných konstrukcí s plochými prvky vyvazované techniky. Pletením ze šesti a více stébel rozšiřuje stávající sortiment o duté hádkovité pletence zhotovené pletením na formě. Vznikají tak polotovary následně tvarované do tvaru věnce či podkovy, které autor používá jako základ pro variantní prostorové kompozice buď s aplikací figurálních, nebo ornamentálních motivů. Kombinace prostorového pletení s vyvazováním slaměných kompozic z plných, štipaných a rozžehlovaných stébel je pro Zusku tvorbou charakteristická. Techniku vázání výrobků z ústřížků slámy, při nichž je výsledný tvar předmětu fixován provazováním a převazováním nití, zařadil František Zuska do výroby na počátku 90. let 20. století při hledání dalších možností zacházení s tímto přírodním materiálem. Zmíněný přístup aplikuje především na tvorbu závěsných ozdob na vánoční stromek, interiérových závěsných dekorací a rozměrnějších závěsných kompozic určených k adventnímu či velikonočnímu zdobení oken a vchodových dveří. Zuskovou specialitou jsou náročné ploché ozdoby ze štipané slámy, především různé sněhové vločky, při jejichž hotovení rád využívá barevných efektů pšeničné, ovesné a žitné slámy.

Významnou část Zuskovy produkce tvoří tradiční zvykoslovné předměty jak ze slámy (muší ráj, dožínkový vrkoč a kraslice intarzované slámou), tak z proutí (různé typy velikonočních „tatarů“). Autor ovládá také technologii výroby batikovaných a gravírovaných kraslic do té míry, že v soutěži o nejkrásnější kraslici přelomu tisíciletí vyhlášené Slováckým muzeem v Uherském Hradišti, obsadil druhé místo.

Zuskovo slaměné umění dosáhlo vrcholu v jeho volné figurální tvorbě. Ústřední zastoupení v ní mají sakrální motivy a betlémy zpodobněné v četných variacích od reliéfního ztvárnění motivu ústřední scény narození Ježíška až po mnohočetné figurální prostorové betlémové kompozice. Zmíněný námětový okruh vychází z autorova náboženského založení a hluboké víry. Biblický námět Kristova narození navíc poskytuje Zuskovi vhodnou příležitost pro vlastní seberealizaci v oblasti výtvarného i řemeslného vyjádření. V koncipování betlémské scény stejně jako v hotovení široké škály slámových figurek, dokázal naplno rozvinout své tvůrčí schopnosti i technickou zručnost, aniž by při práci deformoval specifický charakter použitého materiálu.

Slaměné skvosty Františka Zusky se kromě více jak padesáti autorských a kolektivních výstav dostaly i do sbírek řady muzeí a institucí. Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně získalo vedle ucelené kolekce slaměných artefaktů v čele s rekonstrukcí vzácné lidové interiérové závěsné ozdoby zvané muší ráj také první Zuskovu rozměrnou prostorovou kompozici *Slovácký betlém* z roku 1999, která je vystavena v expozici *Dřevo proutí sláma v tradiční rukodělné výrobě na Podřevnicku* v prostorách hájenky u hradu v Malenovicích. Zmíněné akvizice jsou spojené s muzejním etnografem Karlem Pavlišťíkem a jeho dlouhodobým odborným zájmem o tvorbu Františka Zusky, z něhož se vyvinula více jak dvě desetiletí trvající úzká spolupráce a cílená propagace jeho tvorby, jejímž vyvrcholením bylo zpracování návrhu na udělení již zmíněných titulů. V letošním roce se také podařilo v rámci příprav výše uvedené retrospektivní výstavy završit rozsáhlou video dokumentaci jeho technologických postupů rukodělného zpracování slámy a výroby slaměných dekorativních předmětů včetně podrobného záznamu podoby a způsobu užití jeho technických novátorských pomůcek. Spolupráce s tvůrcem však rozhodně nekončí. I když se má dnes v pětasmdesáti letech za čím ohlédnout, jak mi při posledním rozhovoru prozradil, odpočinek rozhodně neplánuje, právě naopak.

Nezbývá než mu za celý kolektiv Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně srdečně pogratulovat k jeho krásnému životnímu jubileu i zaslouženému oficiálnímu ocenění jeho celoživotní tvorby, jež se mu dostalo od Ministerstva kultury ČR, a do dalších let popřát, aby ho jeho pověstný životní elán ještě dlouhá léta neopouštěl a mohl se dál radovat ze svého koníčku a rozdávat lidem radost nevšední krásou svých slaměných skvostů.

Vernisáž výstavy František Zuska/ Ohlédnutí/ Ozdoby ze slámy. Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 7. 9. 2017. Mistr se starostou jeho rodné obce Kobylí Pavlem Kotíkem a krojovaným doprovodem. Foto Radim Ševčík, fotoarchiv MJVM ve Zlíně.

Pohled do výstavy František Zuska/ Ohlédnutí/ Ozdoby ze slámy. Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 7. 9. 2017 – 24. 2. 2018. Foto Radim Ševčík, fotoarchiv MJVM ve Zlíně.